

Nr 1 2018

Åarjelsaemien gærhkoepiaerie
Sørsamisk kirkeblad
Sydsamiskt kyrkblad

Staare2018 firandet igång

**Sameby har bättre
rätt än staten** Sid 2

**Noere vytnesjæjja
lohkehtæjjine** Bielie 20

Ulikt om sannhetskommisjoner i Norge og Sverige

Som kjent har Stortinget i Norge vedtatt å opprette en sannhetskommisjon for den samiske og kvenske befolkning i Norge. Arbeidet pågår nå for å utarbeide et mandat til denne kommisjonen og Sametinget inviterer våren 2018 til åpne møter med ønske om innspill, blant annet 16/4 på Saemien Sijte/Snása og 17/4 hos Aajege/Røros.

En sannhetskommisjon kan sees på som en oppreisning for den

samiske og kvenske befolkning, men den har også et videre sikte. I en kronikk på sametinget.no skriver sametingsråd Henrik Olsen blant annet:

– Vi tror at det samiske samfunn vil ha godt av en sannhetskommisjon. Men det tror vi også at det norske samfunnet vil. For samtidig som samene har vært utsatt for nedvurdering og skam, har også nordmenn vært utsatt for en historie og en ideologi som har fortalt at samer er

annenrangs mennesker som ikke hadde samme verdi som de selv. Det kan være godt for en nordmann også å få løftet den historiske børen av seg.

NEI I RIKSDAGEN

I Sverige har spørsmålet om sannhetskommisjon også vært fremmet i nasjonalforsamlingen, Riksdagen. Forslaget ble nedstemt men det betyr ikke at spørsmålet er lagt bort.

– Miljøpartiet arbeider med

spørsmålet i regjeringen, sier partiets gruppeleder Jonas Eriksson ifølge sverigesradio.se. Avslaget får blandede mottagelser i det samiske politiske miljøet. Leder i Sáminuorra, Isak Utsi, ser det også som en mulighet med at man selv eier spørsmålet i Sápmi og man selv kan formulere sine mål.

EINAR BONDEVIK

Samebyn har bättre rätt än staten

En enig hovrätt meddelade 23 januari dom i målet mellan Girjas sameby och staten. Hovrätten anser att samebyn har bättre rätt än staten att jaga småvilt och fiska på det aktuella området, men att det inte är fråga om en ensamrätt. Både Girjas sameby och staten överklagar domen.

Samebyn har alltså enligt hovrätten bättre rätt än staten. Men till skillnad från tingsrätten avslår hovrätten samebyns yrkande att utan statens samtycke få upplåta sin rätt till jakt och fiske.

Hovrätten för Övre Norrland har kommit fram till att staten inte har någon egen jakt- eller fiskerätt på den fastighet som Girjas samebys året runt-marker ingår i. Under slutet av 1800-talet, då samerna fick sin rätt fastställt i lag, hade staten inte någon sådan rätt på denna mark. Hovrätten konstaterar att staten inte heller därefter fått någon egen rätt att jaga eller fiska inom detta område.

DELAD RÄTT KRING JAKT OCH FISKET
Eftersom staten inte har egen jakt- och fiskerätt har staten som markägare inte heller någon rätt att upplåta till andra. Man kan tolka detta som att det blir en delad rätt som kräver någon slags samförvaltning av jakt och fisket i det berörda området.

Hovrätten kommer därefter

Justitiekansler Anna Skarhed och Girjas ordförande Matti Berg under hovrättsförhandlingarna i Umeå i Girjas-målet.

FOTO: MÅRET STEINFJELL/ SAMERADION & SVT SÁPMI

fram till att den rätt till renskötsel, jakt och fiske som samer i det omtvistade området upparbetat genom historien inte utslutit andra från att jaga och fiska på samma mark.

Att samebyn idag inte ensam får bestämma över jakten och fisket står därför inte i strid med grundlagens egendomsskydd.

Inte heller utgör lagstiftningen som förbjuder samebyn att upplåta jakt och fiske en olaglig diskriminering av samer, vilket Högsta domstolen konstaterade redan 1981 i det så kallade skattefjällsmålet.

Eftersom målet i huvudsak behandlat den del som samebyn har vunnit betraktas staten som förlorande part och staten ska

därför betala samebyns rättegångskostnader på 4,3 miljoner kronor.

BÅDE GIRJAS SAMEBY OCH STATEN ÖVERKLARAR DOMEN

Staten samt Girjas sameby överklagar nu Hovrättens dom till Högsta domstolen. Matti Berg, från Girjas sameby säger så här om överklagan.

– Domen säger att vi inte har rätt att upplåta jakt- och fiske utan att samråda med staten. Då är vi tillbaka någonstans i år 1886, första renbeteslagen, vi har rätten men får inte förvalta den, vår egen rättighet.

VIVIANN LABBA KLEMENSSON

Bygdelag tapte i Høyesterett

Lavere rettsinstanser har tidligere gitt Nesseby bygdelag forvaltningsrett over et 400 kvm stort område. I plenumsbehandling kom Høyesterett frem til at det er Finnmarkseiendomen (FeFo) som skal stå for forvaltningen. FeFo må likevel ta hensyn til lokalbefolkningens tradisjonelle bruk av området og bl.a. innvilge kostnadsfri bruk av området. FeFo har hatt støtte fra reindriftsinteressenters Nesseby for en stor del har sjøsamisk befolkning.

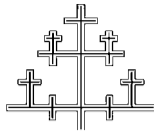
EINAR BONDEVIK

Ny mulighet for å lære sørsamisk

Aajege, samisk språk- og kompetansesenter, lanserte under Staare2018 en ny app for læring av sørsamisk. Appen finnes på plattformen til uTalk som har over 130 språk i sin portefølje. Gjennom appen vil man kunne trene og automatisere sitt sørsamiske språk ved å lytte på uttalte ord og fraser sammen med bilde og tekst. Se mer på www.aajege.no.

EINAR BONDEVIK

Land, luft, vatn - mitt eller ditt?

Spørsmålet og eigedomsrett til land og hav er aktuelt som aldri før. I tidlegare tider handla det kanskje mykje om å ha høve til å skattlegga dei som brukte områda. I samiske områder betydde det at ein kunne risikera å betala skatt til både to og tre statar, Norge, Sverige og Russland.

I 2017 var det 100 år sidan Finland vart ein sjølvstendig stat og då kom det fram forslag om å gje ein fjelltopp rett over norsk side grensa over til Finland. Men Grunnlova hindra ein slik gest. Men kven eig landet?

I Nesseby har det vore rettsrundar om forvaltningsrett til områder. Det har blitt satt fram krav om at gamal bruk gir rett til forvaltning. Opp gjennom rettshistoria har det vore skilt mellom "tålt bruk", som er aksept inntil vidare, og "alders tids bruk", som

gir grunnlag for framtidig bruk. Innanfor til dømes reindrifta gir dette ein stor skilnad i høve til kva framtidsplanar og -utsikter ein har. Men òg annan tradisjonell samisk bruk som fiske, jakt og sanking – eller buplassar i det som mange ser på som "urørt natur" - vert påverka av dette.

Tradisjonell bruk av område er vel ikkje anna enn "alders tids bruk". Seinare tiders grensedragning på kart og etter andre sine ønskje og vilje kan fort gå heilt på tvers av dette. Det har vi sett i mange konflikter og protestar mot (ytterlegare) utbygging i samiske leveområder og med det nedbygging av samisk liv, næring og kultur. Så kven er det som eig jorda?

I ei av bønene i gudstenesta ber vi: "Evide Gud, di er jorda og det som fyller henne. Alt vi eig høyrer deg til." Ut frå den tanken svarar

"Eller vi tenker at jorda har verdi i seg sjølv, vi låner det vi treng, men brukar ikkje meir enn vi må. Livet skal leva vidare."

vi til nokon større når vi brukar og forvaltar jord, luft og vatn. Og eg trur mange kan slutta seg til det, anten det no er ut frå ein religiøs eller filosofisk tankegang. Vi kan sei vi har jorda til låns frå dei som kjem etter oss. Eller vi tenker at jorda har verdi i seg sjølv, vi låner det vi treng, men brukar ikkje meir enn vi må. Livet skal leva vidare. Difor likar eg ordet *forvaltning og forvaltaransvar* betre enn *eigedom* og *eigedomsrett*. Men så er det alltid nokon som må stå for det forvaltninga. Det skulle vel vera dei som har gjort det i uminneleg

tid, som har levd der og kjenner landet. Om fleire tradisjonelle brukarar står mot kvarandre er det ein vanskeleg balansegang. Men den ofte brukte argumentasjonen om "økonomisk vinst" som ein gjerne ser i eit u-tal av (kraft-)utbyggingar er som regel kortsiktig og lite klok. Landet er ikkje mitt eller ditt. Det høyrer til noko større enn oss sjølve. Då blir det meningslaust at nokon skal trengast bort for at andre skal få kortsiktig vinst.

EINAR BONDEVIK

Se med samiska ögon!

Nu har ännu en samisk firandevecka passerat, Staare 2018. Där samlades hundratals samer för att ta del av alla möjliga evenemang. Allt för att fira att det var 100 år sedan den första samiska organiseringen på svensk sida skedde.

Det gemensamma, då för 100 år sedan, är detsamma som idag: det samiska utifrån samiska prioriteringar och perspektiv.

Jag skrev ifjol, efter Tråante 2017, att vi behöver fler samiska arenor och mötesplatser.

Men det som kommer till mig nu är att vi behöver mer än detta. Vi behöver mötas på ett djupare plan och lära oss att se på vår samiskhet och vår samiska kultur med kolonistörens

ögon, så att vi kan förstå hur koloniserade vi är. Hur vi blivit långsamt hjärntvättade av det svenska systemet. Hur vi lärt oss att inte värdera vår egen kultur lika högt som majoritetskulturen.

Hur vi till och med använder ord som degraderar vårt eget till förmån för kolonistören, till exempel säga *bruksrätt* istället för *ägarerätt*.

Vi behöver lära oss att de flesta av oss samer ser på det samiska utifrån det vi lärt oss, med kolonistörens ögon.

När vi ser och förstår djupet och vidden av koloniseringen, ska vi lära om, ta på oss de samiska ögonen och se samiska perspektiv.

Den processen tror jag är vad som

kommer närmast för det samiska folket. Kunskap om hur koloniserade vi är och hur detta påverkar våra liv, hur vi kan dekolonisera oss själva och återta det samiska, samtidigt som vi ifrågasätter ett fortsatt koloniserande.

Vid en föreläsning om dekolonisering av det koloniserade Sápmi visades på hur ofta vi samer accepterar kolonistörens agenda.

Ett exempel är hur svenska, finska och till och med försvenskad samiska dominerar skyltar och kartor i det samiska området, fastän samiska namn funnits så mycket längre.

Ett annat exempel är de stora skillnaderna i skolan där det minimala råder istället för det optimala. För

vem kan lära sig ett språk på bara 1–2 timmar per vecka?

Ett annat exempel är hur Skolverkets läroplaner för svensk skola och samisk skola skiljer sig åt vad gäller formuleringar som låter ana att det samiska är mindre värt.

Bara genom att studera myndighetstexter så kan vi se vilka prioriteringar som gäller.

Hur länge ska vi acceptera detta? Det är dags att ta både individuellt och kollektivt ansvar. Vad kan du själv börja se på med samiska ögon och inte med kolonistörens?

VIVIANN LABBA KLEMENSSON

Samiska vinjetter i Daerpies Dierie

Första sidan:

Orre saernieh: Nyheter
Gieries lohkih!: Kära läsare!
Noere almetjh: Barn, ungdom
Guvvie: Porträtt
Doen jih daan bijre: Lite av varje
Guktie usjedem: Hur jag tänker

Åssjalomesh: Tankar, andakt
Gie jih gusnie årroeminie: Vem och var
Kultuvre: Kultur

Staare2018-firandet igång.
Foto: Johan Axelsson/Östersundsposten

Samisk historia i mellersta Sverige stärks

För över hundra år sedan hittades en samisk ordlista – nedtecknad av Per Holmberger år 1771 i Valbo utanför Gävle. Nu har språkprofessor Lars-Gunnar Larsson skrivit en bok om det bortglömda och utdöda samiska språket, "Per Holmberger och sockenlapparnas språk".

I boken presenteras för första gången hela den ordlista Per Holmbergers sammanställt. Den analyseras med tonvikt på språk och kultur. Ordlistans språk

stämmer inte överens med någon enskild samisk språkform av idag utan har drag från många håll.

Ordlistan innehåller ord som är helt anpassade till sin omgivning, bland annat med benämningar på djur och växter som inte förekommer norr om Dalälven. Dessa samer hade också ett femtiotal termer för renskötsel och jordbruk – men även för skräddar- och skomakarsysslor, något som samerna längre norrut inte hade.

Lars-Gunnar Larssons slutsats

är att samerna levde i området i många år innan ordlistan upptäcktes.

Det är en slutsats som stöds av annan forskning från bland annat kyrkböcker och tingsprotokoll som bekräftar samisk närvaro i Mälardalen, åtminstone från 1600-talet och framåt. Dessa samer levde på småskalig renskötsel, hantverk och jakt.

VIVIANN LABBA KLEMENSSON

Boken Per Holmberger och sockenlapparnas språk.

Sørsamisk språk blomstrar i Oslo

For første gang på lenge arrangeres det sørsamisk språkkurs i hovedstaden, og 8-10 ivrige kursdeltagere har deltatt på nybegynnerkurs på Samisk hus.

– Buerie bæteme gaajhkesj dovnesj, sier kurslærer Lotte-Varja Lauritzen. Første time var dedikert til rolig oppvarming, med enkle fraser og lek. Lotte-Varja er opptatt av at alle skal kunne lære noe de kan ha nytte av. Noen ønsker å nærme seg den sørsamiske kulturen på grunn av jobb eller andre interesser, mens for andre er det viktig å lære seg språket de ikke fikk lære på skolen. Det skal også være gøy å lære språket.

– Jeg vil gjerne lære meg noen fraser som jeg kan bruke under midtsommerhelga i Ankarede, sier Aili Kalvemo lurt. Hun er en av initiativtakerne til kurset, men også deltager.

SØRSAMISKE MØTEPLASSER

Interessen for sørsamisk i Oslo har vokst det siste året. Det har blitt arrangert ulike kurs. Under gaptakurset med Maja Dunfjeld på høsten i 2016 vokste ideen om språkkurs frem.

– Kursdeltagerne begynte å snakke om at det var viktig å treffes oftere, og at kursene var

"Sørsamisk-gjengen" samlet på de nye lokalene til Samisk Hus i Oslo. Fra venstre Lotte-Varja Lauritzen, Aili Kalvemo og Ester Grossmann.

FOTO: EVA FJELLHEIM

en viktig sosial arena for sørsamer i Oslo, forteller Aili.

– Det var kanskje litt Tråanteffekt som fikk oss til å jobbe litt ekstra for å få språkkurset til å bli en realitet, sier Aili og ler.

Det er Oslo Sámi Sárvíd som har arrangert kurset på kveldstid i løpet av våren og høsten 2017.

– Hvis det er interesse for det, fortsetter undervisningen utover høsten, forteller Lotte-Varja.

Hun er selv fra Røros, men jobber og er bosatt i Oslo.

– Vi kunne også tenkt oss en sørsamisk språkkafé. Det er bare fantasien som stopper oss, sier Aili.

EVA FJELLHEIM

Urfolkskvinnen Marichuy og hennes støttespillere drømmer om å endre det politiske systemet i Mexico.

Urfolkskvinne til valg i Mexico

Urfolkskongressen CNI i Mexico reiser rundt fra delstat til delstat med mål om å utfordre det politiske systemet. Urfolkskvinnen Marichuy er deres talskvinne i årets presidentvalg. Finnes det håp om endring for urfolk og andre undertrykte grupper?

I 2018 er det for første gang i historien mulig å stille med kandidater uavhengig av politiske partier i presidentvalget i Mexico. Det har Urfolks-

kongressen CNI bestemt seg for å utnytte for å fremme sitt alternative politiske prosjekt. CNI oppstod under fredsforhandlingene mellom Zapatistene og mexicanske myndigheter i 1996, og består i dag av representanter fra 58 ulike urfolkgrupper. De kjemper for et bedre samfunn for urfolk og andre undertrykte grupper.

EN URFOLKSKVINNE I FRONT

Maria de Jesus Patricio Hernandez,

eller Marichuy som hun kalles på folkemunne, tilhører Nahuafolket, og er tradisjonell medisinkvinne og jordmor. Hun er den første kvinnen, og den første urfolksrepresentanten som stiller til valg i Mexico. Dette er i seg selv historisk. Hun står som kandidat i tillegg i stor kontrast til de andre kandidatene som i stor grad er rike, hvite mektige menn.

Mexico befinner seg i en alvorlig voldsspiral, og landet rangerer høyest på globale statistikker om vold mot kvinner, straffefrihet, og mangel på pressefrihet. En stor andel av befolkningen lever i fattigdom. Mistillit til politikere er utbredt og troen på demokratiet er lav. CNI ønsker å mobilisere og gi folk tilbake troen på at et bedre samfunn er mulig.

STORE UTFORDRINGER

I oktober 2017 begynte CNI å organisere karavaner rundt i Mexico for å samle inn 850 000 signaturer for at Marichuy skal kunne registreres som kandidat. Over 7000 frivillige har bidratt, men utfordringene er mange. Signaturene krever smarttelefoner og internett. Et land med begrenset telefondekning på landsbygda gjør det vanskelig for mange å signere. I tillegg har Marichuy og de frivillige opplevd flere trusler og angrep. I januar ble en valgkampanje ved et universitet ramponert av politiet. Ved to tilfeller har væpnede grupper hindret og ranet journalister og støttespillere.

ØNSKER IKKE Å OVERTA MAKTEN

Reaksjonene på urfolkskongressens avgjørelse om å lansere en kandidat til presidentvalget, har vært mange. Sammen med den kanskje

mer kjente Zapatistbevegelsen, har de vært kritiske til hele det partipolitiske systemet som de hevder er gjennomkorrupt. Helt siden de opprettet sine selvstyrte regioner i Chiapas, sør i Mexico, i 2003, har de rettet fokus mot å styrke sine lokalsamfunn uavhengig av partipolitiske allianser og statlig finansiering. De har blant annet opprettet sine egne autonome utdannings- og helsesystem, økologisk og selvforsynt landbruk og sin egen organisasjonsform som er basert på rullerende styre og konsensus ved beslutninger. Deres egen "regjering" kaller de for "den gode regjering" som et tilsvarende på det de mener er en "dårlig regjering". CNI og Marichuy forsikrer derfor kritikerne sine om at deltagelsen i presidentvalget handler om å bruke maktas egne verktøy for å "snu det politiske systemet på hodet", ikke om å overta makta og bli en del av det samme politiske systemet de selv kritiserer.

DRØMMEN OM ET NYTT MEXICO

Marichuy snakker ikke bare som representant for Mexicos urfolk, hun snakker også som kvinne.

"Kvinnenes tid har kommer, og vær ikke i tvil, intet vil stoppe oss", ropte hun ut foran 15000 jublende studenter forrige november.

"Vårt politiske prosjekt handler om organisering. Det må en radikal endring til", sa Marichuy senere i et intervju.

Og kanskje er det urfolk og kvinner som skal sette den politiske agendaen framover i et voldsherjet Mexico?

EVA FJELLHEIM

Genmåle till krönika i nr. 4-2017

Ökad administration leder inte automatiskt till mer samarbete

Kaisa Huuva använder ordet "hyckleri" när hon i en debattartikel i Daerpies Diere (nr 4/2017) beskriver Härnösands stifts val att inte certifiera skogsbruket enligt Svenska Samernas Riksförbunds (SSR:s) önskemål, samtidigt som vi "talar vackert om försoning".

Eva Nordung Byström, biskop i Härnösands stift, vill här klargöra Härnösands stifts inställning i certifieringsfrågan.

Våra medarbetare inom den skogligen näringen upplever att de har goda relationer med lokala företrädare för rennärningen. Redan i början av 2000-talet deklarerade Härnösands stifts dåva-

rante biskop att renbete kan bedrivas på Svenska kyrkans marker i hela stiftet utan krav på ersättning, detta oavsett utgången av de rättsliga processer som då pågick mellan samer och markägare.

Under senare år har flera medarbetare deltagit i utbildningar och arbetsgrupper inom området skogsbruk och rennärning, bland annat tillsammans med SSR. Rutinmässigt genomförs samråd inför varje åtgärd inom samebyarnas åretruntmarker. Detta är relationer som det är viktigt att värna och utveckla.

ÖKAD ADMINISTRATION MED FSC

En FCS-certifiering av stiftets skogsbruk är däremot en åtgärd som, enligt

vår egendomsförvaltnings bedömning, inte skulle ha någon större praktisk betydelse för samarbetet. Följden skulle bli en avsevärd ökning av både samebyarnas och egendomsförvaltnings administration. För stiftets del skulle det med nödvändighet innebära dubbla certifieringssystem, samtidigt som Härnösands stifts skogsägande inte omfattar mer än cirka 1,5 procent av regionens skogar.

En certifiering sätter minimikrav men visar inte den enskilde markägarens verkliga ambition. Säkert finns det områden för vårt skogsbruk där vi skulle behöva förbättra oss i förhållande till rennärningen. Jag har tidi-

gare fått bekräftat att stiftets egendomsnämnd är beredd att diskutera och skriva separata överenskommelser kring sådant. Deras inställning är att hellre lägga resurser på åtgärder som gör verklig praktisk skillnad, än på ökad administration.

Ambitionen är helt klart att samers rättigheter ska respekteras i Härnösands stifts skogsbruk och vi ser gärna att det dagliga samarbetet mellan skogsbruk och rennärning fördjupas.

EVA NORDUNG BYSTRÖM,
BISKOP I HÄRNÖSANDS STIFT

Fuelhkie-tjåanghkoer Tråantesne

Gosse Saemien Åålmegen fuelhkie-tjåangkoer lij, dellie programme dovne maanide jih båeries almetjidie. Sæmies "Rush Trampolin"-i nille nulhtjin, sæmies "New Amigos"-em speladin jih sæmies seminariesne lin. Gaajkesh stoere gærhkosne gyrhkesjin.

Rahkan njealjeden vâhkoen, bearjadahken raejeste jih aejlegen raajan, Saemien Åålmege fuelhkie-tjåanghkoer Tråantesne, Scandic Lerkendal hotellesne, öörni.

Bearjadahken iehkedsbiejjien, gosse almetjh Lerkendalese båteme jih prihtjegem jih gaahkoem åådtjeme, dellie fuelhkie-tjåanghkoer eelki. Voestegh Saemien Åålmege guesside dåastoeheti. Dah bievnesh tjåanghkoen bijre åådtjoejin.

SAEMIEN ÅÅLMEGE

Dellie mijjeh aaj gujht åådtjoejimh vuejnedh jih govledh guktie Saemien Åålmege jaepie orreme. Åålmege åvtehkh guvvieh mijjese vuesiehtin jih dej guvvieh bijre soptsestin. Luste guvvieh vuejnedh: Saemien Åålmege noere-tjåanghkoer Tråantesne 2017, Saemien gærhkoebiejjeh Arvidsjauresne, skylleme stoeregærhkosne Tråantesne, orre skyllememaanah jih Tjaktjen Tjåanghkoer Snåasesne.

Gaavnedimmien mænngan "New

Noere almetjh lustestallin aktine årrodh. **Piere-Åvla Bransfjell (Praahke), Naimi Renander Bransfjell (Tråante), Mirja Andersson Renander (Nerskogen) jih Sagka Sundseth (Aarporte).**

Amigos"-em speladimh, noere jih båeries aktesne. Manne tuhtjem tryjjes lij, lustestallim. Mijjeh föörhkedimh, soptsestimh, åahpenimh jih lustestallimh. Gejhkiebearkoem, muerjiem, aaloem, löövjem jih prihtjegem åådtjoejimh gosse speladimh. Njaelkies lij. Iehkeden doekoe nahkerdovvimh jih dellie veedtsimh åarjajimh.

Laavvadahken njaelkies aeredsbepmoem byöpmedimh. Mov voelph jih manne guhkiem bepmoer-sijjesne tjahkasjimh. Nov amma aktesne soptsestimh maam

heannadamme daan tjåanghkoen åvtelen. Luste saernieh govledh, guktie voelpi gujmie skuvlesne jih bovtsi luvnie jih guktie mijjeh veasoeminie.

"RUSH TRAMPOLIN"

Fuelhkie-tjåanghkosne aaj programme noeride jih maanide. Hotellesne Saemien Åålmege seminarh geervide öörnesovvi. Im daejrieh maam dah hotellesne darjoejin, mohte mijjeh noere saernieh "Rush trampoline-laantese" vöölkimh. Gaajh tryjjes lij! Trampolinh gaajhkene lehkesne

Familiesamling i Saemien Åålmege

Den årlige familiesamlingen i Saemien Åål-

mege var i år i Trondheim. Det var et tett program for både barn, ungdom og voksne. Familiesamlingen startet på fredag, der det blant annet ble vist bilder fra aktivitetene

i året som har gått. Barn og ungdom dro på trampolinepark, mens det var et eget program for de voksne på hotellet. Lørdag var en fin gudstjeneste i Nidarosdomen. På

Stuhjte gærjeste "Påaske-saernie"

Iehkeden gosse Jeesuse jih altese voelph edtjin iehkedsmaalestahkem byöpmedidh, dellie Jeesuse jeehti: "Dihthe gie laejpeste daelie åådtje, galka mannem biehtedh." Jeesuse deejri Judas idtji sijhth Jeesusen voelpine vielie årrodh.

Gaajkesh bådherin. Dellie Jeesuse laejpiem Judasasse vedtieji jih dihte tjuedtjeli jih olkese vöölki.

Gosse byöpmedamme, gaajkesh lihkemes såafose mînnin. "Dijjeh edtjede mannem laehpedh jih dellie baataridh", Jeesuse jeehti. Learohkh hojnegin. "Ibie datnem galkh laehpedh!"

Fakta

© Russel Punter jih John Joven. Voestes nomme: The Easter story. Voestes aejkien bæjhkoetamme bertemistie: Usborne Publishing Ltd 2016. Bierna Leine Bientie åarjelsaemien gielese jarkoetamme. Gielem nastedh jih Noerhte-Trööndelagen fylhken-gærjagætje leah gærjam ektesne bæjhkoetamme, Snåase 2017.

guelpesne. Mijjeh akte jih bielie tæjmoem julhtjestallimh. Dan mænngan pizzam byöpmedimh jih pruvsem jovhkimh.

MAANASÄJHTERE

Hotellesne seminare lij: Charlotta Kappfjell joejkemen bëjre soptsesti. Manne maanam suvtiehtim, mearan Charlottan joejkemeseминаare lij. Maanan nomme Sagka, mov laevie dihte. Sagka golmen jaepien båeries, dan giemhpe jih iktesth mojjehterminie. Gaajh tryjjes lij!

GYRHKESJIMH

Gaptajgumie gåårvedimh gosse edtjimh Storerregærhkosne gyrhkesjidh. Tuhtjem dan soe luste ovmesse gaptah vuejnedh.

Njelijen jaepien båeries maanah gærhkoe-gærjah Saemien Åålmegistie åadtjoejin. Gærhkoe-gærjah dovne åarjelsaemien gielesne jih daaroen. Guvvieh jih tjaebpies boelhkjetjh gærjesne. Saemien Åålmege aaj soptsesti gieh dah orre skylleme-maanah. Tjaebpies laavlomh jih vuelieh laavloejimh, jih tjaebpies teeksth goltelimh. Jijnjh almetjh gærhkosne. Gyrrhkesjimmien mænngan hotellese vöölkimh jih stoere gaskebiejjem byöpmedimh.

Aejlegen minngemes biejjie tjåanghkosne tjuedtjelimh, aeredbeapmoem byöpmedimh, ånnetje soptsestimh. Dan mænngan mijjen voesside tsagkimh. Dellie gujht gåatan vöölkimh! Tryjjes tjåanghkoerorme, jih daelie aavodem bæitije fuelhkietjåanghkosel!

JENNY-KRÏHKE DRAGSTEN BENDIKSEN

kvelden var det festmiddag. Det ble tid til kaffe og sosialt program på søndag, før alle dro hjem hver til sitt.

Barnen fick lära sig jojka

Jojkaren och renägaren Jörgen Stenberg från Malå sameby höll under Staare 2018 flera workshops där han lärde barn att jojka.

Torsdag 8 februari hade cirka 15 barn i åldrarna 2-12 år samlats till jojkworkshop på Gaaltije i Östersund i samband med Staare2018-frandet.

Jörgen Stenberg gav först råd till barnen om hur de skulle värma upp rösten genom att ljuda högt och lågt. Sedan fick de lära sig att jojka en liten *miesieh* (renkalv). Jörgen jojkade först och sen fick barnen härma honom.

BRA ATT DET ÄR SVÅRT

– Tycker ni den verkar svår, frågade Jörgen Stenberg barnen.

En flicka svarade direkt att hon

Jojkworkshop för barn. Från vänster: Jörgen Stenberg, jojkledare, Mirja Klemensson, Maja Steinfjell, Elin-Merete Toven, Nila Fjällberg, Täamma Steinfjell, Thelma Fjällberg (syns lite), Meehte Klemensson, Avinna Labba Klemensson. Med ryggen mot fotografen: Elise Fjällberg.

tyckte den var svår. – Men vad bra. Det är bra att lära sig något som är svårt, sa Jörgen och fortsatte lära ut jojken.

När gruppen kom till jojken om körrenen så ville Jörgen att barnen

skulle svänga med en arm för att få renen att springa fortare.

Lite mer kroppsrörelser hos barnen fick hela gruppen att leva upp.

VIVIANN LABBA KLEMENSSON

Premiär för renmärkesmemory

Renmärkesmemoryt *Namhpe* skapat av Anne Laila Buljo Åhrén.

Onsdag 21 februari var det premiär i Strömsund för spelet Renmärkesmemoryt *Namhpe* som har gjorts av läraren och renägaren Anne Laila Buljo Åhrén till modersmålsdagen. Anne Laila Buljo Åhrén är så glad över att hennes dröm om spelet har blivit verklighet, och hon är övertygad om dess betydelse.

– Det är viktigt att vi lyfter fram renskötselns terminologi i skriftspråkets form och att vi lär våra barn det här. När jag började med memoryjobbet hade jag många renskötarelever omkring mig, och jag ville lyfta in traditionell samisk

kunskap in i deras vardag, berättar Anne Laila Buljo Åhrén.

KANSKE FLER VILL LÄRA SIG

Hon arbetade så fram spelet tillsammans med eleverna, och sedan brukade de spela det. Senare kom hon på att det kanske finns fler som skulle vilja lära sig termerna, och det var då spelet togs fram.

De som har hjälpt Anne Laila Buljo Åhrén att förverkliga spelet och göra det tillgängligt för allmänheten är Strömsunds kommun och Sametinget i Sverige.

VIVIANN LABBA KLEMENSSON

Samisk sagostund lockade

Under frandet av Staare 2018 läste barnboks-författaren Madeleine Renhuvud ur sin bok *Mavve* för 10-15 samiska barn med föräldrar som samlats på Östersunds bibliotek.

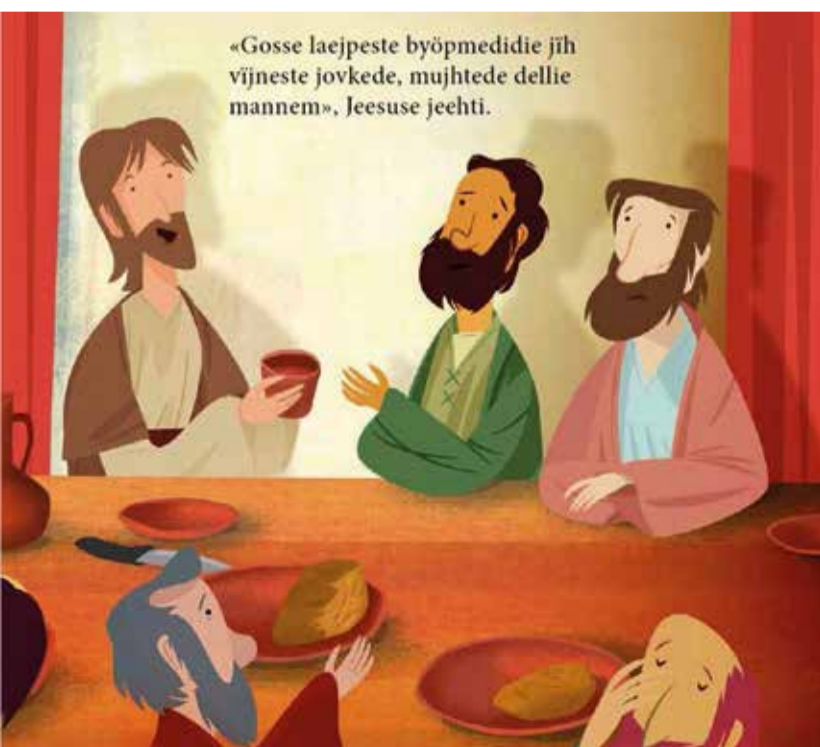
Inledningsvis började hon läsa på sydsamiska men fick snabbt komplettera med svenska för att alla barnen skulle kunna förstå. Till sin hjälp hade hon förstora bilder från boken, och då blev det lättare för barnen att följa med i historien.

Under sagostunden ställde Madeleine frågor till barnen om det som hände i boken och involverade barnen på det sättet. En del barn var nyfikna och både ville se mer av bokens innehåll och ställa egna frågor. Sagostunden verkade vara mycket uppskattad av barnen.

Madeleine Renhuvud läser ur sin sagobok *Mavve* för samiska barn under Staare 2018.

VIVIANN LABBA KLEMENSSON

Lever sine drømmer

Jeg ønsker å leve av musikken. Den skal ha et budskap og være en kulturformidler. Drømmen er også å få være med i en samisk musikal. Slik skrev Marja Helena Fjellheim Mortensson i sin søknad til Drømmestipendet 2012

Føler du at drømmene dine har blitt oppfylt?

–Jeg har kommet godt på veg, så jeg kan vel krysse av de fleste punktene der. Det er fint å sette seg mål, og jeg tror jeg er målbevisst. Men det må ta den tid det trenger, og så tar jeg gjerne også de muligheter som dukker opp underveis.

SPRÅKMOTIVERT

Marja vokste opp i Svahken sǵjte og gikk på Elgå skole der hun var en del av språkmotiveringsprosjektet i barneskolen. Det har vært grunnleggende for hennes vei videre.

– Det har egentlig betydd alt. I familien har vi brukt samisk i reindrifta. Det var både naturlig og nødvendig. Ellers var det litt i bruk hjemme. Det å bruke språket fem dager i uka på skolen, i alle fag som både matematikk, samfunnsfag og religion og med mye praktisk arbeid ute, det gav det en helhet. Vi var mye ute, sanko skohøy og laga mat, forteller Marja. Nå senere har hun sett at det var en stor innsatsen å få det til, men det har gitt resultater. Musikken har videre vært hennes måte å lære språk. Ved å skrive arbeider og holder hun språket vedlike.

LEITA OPP JOIKEN

Joiken var ikke en naturlig del av Marjas oppvekst.

–Vi hadde litt besøk av Frode Fjellheim på skolen, og det var vel der jeg først hørte noen som joika. Det har vel vært en glemt, eller kanskje skjult, tradisjon, sier hun.

Hun har lett etter joiker, mest fra videregående av. Senere har hun fått tilgang til større arkivmateriale, blant annet Karl Tiréns samlinger. Der fant hun

også noen av sin egen families historie.

–Min aehtjie-aahka er fra umesamisk område. Hun vokste opp med joik i sitt miljø og har kunnet fortelle om bakgrunn og historie for joikene jeg fant i disse samlingene. Det er viktig kunnskap å ha med når jeg skal formidle joiken videre, forteller Marja. I sitt eget arbeid med joik har hun opplevd god støtte. Den eldre garde setter pris på at man er stolt av sin tradisjon. Derfor har hun også stor respekt for materialet hun finner.

–Jeg lytter mange ganger til det for å få ut nyansene. Det er en stor prosess, et puslespill og jeg er ikke ferdig utlært. Man lærer noe hele tiden, forteller Marja.

KIRKA ET SAMLINGSSTED

Heller ikke i kirkelig sammenheng har hun selv opplevd noen negative reaksjoner på joik.

–Jeg vokste opp med kirka i Elgå som et samlingspunkt. Flere ganger i året var skolen. Alle barna i bygda, samla der. Da framførte vi dikt og sanger og kunne bruke vår kreativitet. Jeg opplevde at det samiske har vært naturlig og normalt i Elgå, i kirka og ellers, forteller Marja.

UTFORDRINGER I SPRÅKET

Hun hadde sørsamisk som førstespråk i de fleste fag på skolen også på videregående. Men da hun flyttet hjemmefra merket hun det ble mer utfordrende å ha trygghet i språket.

–Det blir litt annerledes når du har en lærer over video og ikke har språket rundt deg. Man skal også utvikle et mer voksent språk og et språk som er tilpasset en moderne hverdag og verden. Man er selv en del av språkut-

viklinga, men kan oppleve at ord og termer man har brukt sammen med en lærer kan bli annerledes når man to år senere får en ordliste for akkurat det emnet. Til tider har ordlister vært en viktig del av livet, sier Marja.

Språket er viktig for deg. Er du musiker eller språkarbeider?

–Både øg. Jeg vil bevare mitt eget språk og jeg vil bevare min egen musikk. Det går om hverandre, sier Marja som gjerne vil beholde begge sider ved sitt arbeid i framtida.

UTDANNELSE I MUSIKK

Marja gikk musikklinja på Stange videregående skole. Der var klassisk musikk en del av utdannelsen og repertoaret.

–Å synge klassisk musikk var en fin måte å få testa seg på. Jeg har lært mye vokal- og pusteteknikk fra det, og det har man alltid nytte av.

Etter ett år på Trøndertun folkehøgskole fikk hun med seg studiet "Med joik som utgangspunkt" på Nord Universitet. Hun skryter av Frode Fjellheim som leder studiet og legger til rette for sine ulike studenter.

”Å synge klassisk musikk var en fin måte å få testa seg på. Jeg har lært mye vokal- og pusteteknikk fra det, og det har man alltid nytte av.”

–Men akkurat nå finner jeg mine lærere i arkivet sier Marja, som lytter og studerer for å lære joiker og teknikker fra gamle opptak og notat. Hun leter også etter sin egen joikestemme. Hun mener aller har sin egen, og så må man gjøre det på sin måte. Snart slippes hennes andre plate, Mojhstestasse, som er en innspilling av bestillingsverket til jubileumsfeiringa i Elgå i 2017. Det er en blanding av gamle joiker og noe nytt der hun er tro mot sin tradisjon. Men hun er ikke redd for å prøve ulike uttrykk. Joiken har fine melodier som kan brukes på mange måter, alt fra bare stemmen til arrangement for fullt orkester.

NYE UTFORDRINGER

Fra høsten 2017 ble Marja tilsett på åremål i 50% som en del av landsdelsmusikerordningen i Nord-Norge, på folkemunne kalt "fylkesjoiker". Tidligere har Inga Juuso og Ulla Pirttijärvi-Länsman hatt den stillingen.

– Jeg prøver å sette av tid til å være hjemme i Elgå, sier Marja Mortensson.

FOTO: JØRN KRISTENSEN

Utgangspunktet er Harstad. **Hvordan er det for en sørsame å være fylkesjoiker i Troms?**

–Jeg har inntrykk av at man ønsker å få inn en bredde av samisk musikktradisjon. Pirttijärvi-Länsman kom jo fra finsk område. Det viktige for en landsdelsmusiker er å være synlig landsdelen, og så langt er det bra, sier Marja som ser fram mot til flere opplevelser i denne jobben i år.

HJEMME BEST

Marja har bosted på Stange, men hverdagen består av mye reising, flyplasser og togstasjoner, hotell og konsertlokaler. Det er en krevende logistikk selv om det også er en anledning til å treffe mennesker og samarbeidspartnere. Men skriving av musikk skjer i rolige omgivelser, gjerne hjemme i Elgå. Hun begynte å skrive kanskje allerede i 10 års alder, og sangen *Onne lim*, som finnes på plata *Aaregijre*, skrev hun da hun var 12-13 år.

–Jeg prøver å sette av tid, til å

være hjemme, der har jeg pusterom, sier Marja som gjerne tar del arbeidet i Svaahken sjiite. Men i reindrifta er vanskelig å planlegge nøyaktig etter kalenderen.

Uansett ser hun gjerne for seg en framtid i reindrifta.

Men hvordan er framtida der?

– Det er usikre framtidutsikter så man kan være både pessimist og optimist. Med rovdyr og utbygginger av vindkraft, veier og hyttefelt er det ingen selvfølge at man får bestemme over sin egen hverdag. Man kan ikke være redd for motgang, og må feire medgang! sier Marja, som også mener det er viktig å formidle kunnskap og fortelle både utad og innad i miljøet om hva man opplever i reindrifta.

VERDEN RUNDT

Marja har reist langt med musikken, fra Elgå til Japan. Hun har også ved flere anledninger opptrådt for HM Kongen.

–Gjennom RidduRiddu ble

det reiser til Russland, Kongo og Taiwan. Min første plate er også utgitt i Japan. Folk der lytter mye, er nysgjerrige og varme. Det var en fin mottagelse, forteller Marja som også var med på en nylansering av filmen "Veiviseren" i stumfilmversjon med opptredener i Russland, Kina og Hamburg i Tyskland. Hun er med på mye, men det er likevel noe annet hun tenker på når hun blir bedt om å beskrive en god dag:

–Det er å ikke våkne av vek-

kerklokka, å kunne arbeide i eget tempo og ta fri når en kjenner for det. Jeg ønsker å få kunne ta pauser og få hvile i en effektiv verden. Man må kunne nyte øyeblikket og være tilstede her og nå samtidig som man ser framover, sier Marja.

EINAR BONDEVIK

Fakta

Marja Helena Fjellheim Mortensson, f. 1995
Svaahken sjiite
Elgå/Engerdal kommune

Hedmark fylkeskommunes kulturpris 2013
Årets unge artist RidduRiddu 2014
Midtnordisk barne- og ungdomspris 2016
Engerdal kommunes kulturpris 2017

CD-utgivelser: *Aaregijre* 2017 og *Mojhtestasse* kommer våren 2018

Sameblod och Amanda Kernell prisades

Filmen **Sameblod** fick fyra priser vid Guldbaggegalan i Stockholm.

När filmen **Sameblods** regissör och manusskribent Amanda Kernell stod på scenen för att ta emot pris för bästa manus brast det för henne:

– Det känns som en revansch och en upprättelse, sa hon från scenen.

Sameblod fick fyra guldbaggar i samband med Guldbaggegalan 22 januari på Cirkus i Stockholm. Priserna var bästa manus, bästa klipp, publikpriset samt bästa kvinnliga huvudroll.

SKÅDESPELARDEBUTANT PRISADES Lene Cecilia Sparrok gjorde sin skådespelardebut i filmen och det räckte till priset som bästa kvinnliga huvudroll.

När hon klev upp på scenen till stående ovationer var hon märkbart rörd, och med gråten

i halsen började hon sitt tacktal på sydsamiska och gick sedan över till svenska. Hon hyllade bland andra sin syster, Mia Erika Sparrok, som var nominerad i kategorin bästa kvinnliga biroll.

DN-PRIS TILL AMANDA KERNELL Dagens Nyheter prisade också Kernell och hennes arbete genom att utse henne till vinnare av tidningens kulturpris 2018 den 30 januari.

Motiveringen lyder: "Nyansrika och känsloladdade **Sameblod** skildrar frihetslängtan, kärlek, uppror och förluster i Sápmi. Långfilmsdebuterande Amanda Kernell har fångat såväl svensk som internationell publik med sin engagerade skildring av en historisk skamfläck."

Priset var 50 000 kr och skulpturen "Lilla regnet" av Eva Lange.

VIVIANN LABBA
KLEMENSSON

Mia Erika Sparrok, Amanda Kernell och Lene Cecilia Sparrok

Tossåsens sameby

Tossåsens sameby er del 2 i en serie, skrevet av en arbeidsgruppe engasjert av samebyen. Målet med serien er å skrive deres egen historie, spre kunnskap og bevissthet om samenes historie og situasjon.

Arbeidsgruppen har samlet inn materialet til boken. De har fokusert på å lete i bildearkiver etter foto og finne gamle avisutklipp. I tillegg har de gjort et viktig dokumentasjonsarbeid, gjennom intervjuer med både eldre og yngre mennesker som har, eller har hatt, tilknytning til samebyen. Arbeidsgruppen har også fordypet seg i samebyens utfordringer, som eksempelvis kontakten med myndighetene bakover i historien. I bokens første del kan vi lese om at dagens Tossåsens sameby er et resultat av en sammenslåing av Anaristets lappby og Tossåsen lappby. Dette skjedde så sent som i 1947. Disse to samebyene var før dette

"Tossåsens sameby" er del 2 i en serie skrevet av en arbeidsgruppe engasjert av samebyen. Målet med serien er å skrive deres egen historie, spre kunnskap og bevissthet om samenes historie og situasjon.

Oviksfjällens lappby. Grunnen til endringene var statens ønske om å regulere reindrifta og samenes liv og virke. Navnet på samebyen stammer fra det gamle skattefjellet Tåssåsfjäll, som i sin tur fikk navnet fra "nybygget i

"Vi har alltid funnits här."

Tossåsen på midten av 1700-tallet. Dessverre er det ingen som lenger kan huske det sørsamiske navnet på dette skattefjellet.

VI HAR ALLTID FUNNITS HÅR

Forfatterne peker på utfordringene med å finne skriftlige kilder som strekker seg tilbake enn 1700-tallet. Områdene i dagens Tossåsens sameby tilhørte dessuten Norge før år 1645. Forfatterne peker videre på at det er grunn til å trekke slutninger om at informantenes utsagn "Vi har alltid funnits här" kan se ut til å ha noe for seg. Det begrunner de ut fra arkeologiske utgravninger og C14-analyser fra omtrent år

1000. Disse funnene dokumenter at tamreindrift har vært drevet både nord og sør for områdene i nåværende Tossåsens sameby.

KILDE TIL KUNNSKAP

Boken tar for seg hvordan den samiske befolkningen har benyttet seg av naturområdene i ulike tider. De fleste var engasjert innenfor reindrifta, mens andre livnærte seg på høsting av naturressursene. Sterke fortellinger om motgang, fattigdom og sykdom skildres på en god måte. Storsamfunnets syn og politikk overfor menneskene som levde her gjør at man får økt kunnskap på et generelt grunnlag, men også om mennesker og områdene i Tossåsens sameby spesielt. Bildene og beretningene fra befolkningen i samebyen gjør boken lekende lett å lese, gjerne flere ganger.

MEERKE KRIHKE LEINE BIENTIE

Samisk mässa i Orrestaare

Söndag 11 februari genomfördes samisk mässa i Örnköldsviks kyrka. Mässan var starten på samiska veckan i Orrestaare.

Gruppen TreriksÖset, med musiker från Norge, Finland och Sverige, spelade folkmusik med inspiration från Sápmi.

Komminister Carola Sjöling Westin ledde mässan. Agenda och utsmyckning i kyrkan hade utarbetats vid en gudstjänstverkstad med sameföreningens medlemmar.

Kyrkans förbön, trosbekännelsen och nattvardsfirandet genomfördes under medverkan av sameföreningens medlemmar.

Fr.vä: Maja-Liisa Savolainen, komminister Carola Sjöling Westin, Ellan Andersson

PREDIKAN I DIALOGFORM

Dialogpredikan var ett inslag som initierats av Carola Sjöling Westin i samarbete med sameföreningens ordförande Birgitta Ricklund. Ricklunds upplevelser från jubileumsveckan Staare 2018 sammanfogades med gudstjänstens tema "i kärlekens tecken".

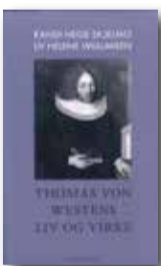
Kantor Erika Sjödin, med rötter i Ammarnäsfjällen, visade bildspel av Ella-Kari Skum.

Nästa år är det tioårsjubileum för Örnköldsviks församlings samarbete med sameföreningen kring samisk mässa i den återkommande Orrestaare-veckan.

KÄLLA: BIRGITTA RICKLUND
BEARBETNING:
VIVIANN LABBA KLEMENSSON

Ny bok om Thomas von Westen

Randi Hege Skjelmo og Liv Helene Willumsen, begge tilknyttet universitetet i Tromsø, har nylig gitt ut boka "Thomas von Westens liv og virke" på Vidarforlaget. Nyere fremstillinger og undersøkelser av von Westens arbeid er så godt som fraværende, og slik fyller denne boka en viktig funksjon.

får også innsikt i kirkepolitiske og utdanningsmessige forhold i kongeriket Danmark-Norge samt von Westens kontakt mot Sverige.

SAMENES APOSTEL?

von Westen har fått tilnavnet "Samenes apostel, og som boka beskriver var han utvilsomt hengiven i sitt arbeid med misjon for samene og for samisk språk i misjonens arbeid. Men iveren viste seg også i en kraftig motstand mot den gamle samiske religionsitet. Man kan også se andre problematiske sider ved von Westens arbeid, men boka tar ingen stilling til dette. Den gir en enkel og god framstilling av "liv og virke" som lovet i titlen og anbefales til alle som vil se nærmere på den tidlige fasen av organisert misjon blant samer i Norge.

EINAR BONDEVIK

Guds nådes snøkappe

Denne vinteren har det vært stor nordlysaktivitet langt sør i landene våre, og mange har frydet seg over dette sprakende, kosmiske lysorkesteret. Jeg synes vinteren er en fin tid. Klart og kaldt, snø, mørke, nordlys og stjerner. Og så kommer snøen. Lys og hvit. Enten dalende stille ned – eller på tvers, med vinden. Når Vårherre brer ut snøåpa over landskapet, er det mange detaljer som skjules, vi ser fremdeles det viktigste.

Profeten Jesaja omtaler snøen som noe positivt: Her har snøen en hensikt, og den blir en del av Guds skapende verk. Ventetid og vinter, vokst-tid og sommer, begge deler må til: Noen saker *skjer* bare, ikke av seg selv, men fordi Gud har lagt spire- og voksekraft ned i det. Den store Skaperen har en plan:

¹⁰ For lik regn og snø som faller fra himmelen og ikke vender tilbake til før de har vannet jorden, gjort den fruktbar og fått den til å spire, gitt såkorn til den som skal så, og brød til den som skal spise, ¹¹ slik er mitt ord som går ut av min munn: Det vender ikke tomt tilbake til meg, men gjør det jeg vil og fullfører det jeg sender det til. (Jesaja 55, v 10-11)

¹⁰ Goh ebrje jih lopme elmeste bāata jih ij bāāstide vualka aerebe goh eatnemem lāpsoedamme guktie muerjeh sjidtieh jih gernieh mah maehtieh seejesovvedh jih laejpie dejtie gieh edtjeh byōpmedidh, ¹¹ nemhtie mov baakojne aaj mij mov njaelmeste bāata: ij bāāstide aavenaaktje jarkah, dīhte dorje dam maam sijthem jih maam manne stilleme. (Jesajan gærja 55, 10-11)

FOTO:TITT MELHUUS

Under den beskyttende snøen skjer forandringen. Når snøen smelter, har den gjort jorda den dekket, klar for en ny vår, og når tiden er moden, bryter det nye fram. Spirekraften lar seg ikke stoppe og det nye livet kommer til syne, noen ganger tvers gjennom snøen. Det formelig *dras* fram av sol og lys.

Jeg tenker ofte på tilgivelsen når jeg ser på et snødekt landskap; Guds nåde er som nysnøens kappe som Gud brer over oss og det som våre liv rommer. Fram fra det gamle kan det spire nytt liv, håp og tro, når tiden er moden. Nye måter å fortelle om troen på, frimodighet og glede kan vokse fram.

Det er løfter knyttet til den skapende virksomheten som gledens Gud holder på med: Noen saker *skjer*: som frø lagt i jorda kan vokse når snøen og regnet får virke, slik kan også vårt håp og vår tro få vokse fram under Guds nådes snøkappe.

Med ønske om fortsatt god vinter – og deretter vår!

HERBORG FINNSET, NIDAROS
BISKOP/NIDAROSEN BISPE

Rennäringslagen behöver revideras

Kristina Labba, lektor vid universitetet i Tromsø, försvarade i början av februari sin avhandling om renskötselns interna organisering. Den föreslår att den svenska rensningslagen revideras.

Labbas forskning visar att rensningslagen i Sverige erbjuder enskilda samebymedlemmar ett visst lagstadgat skydd mot att styrelse och bystämma missbrukar sin makt. Men skyddet är inte lika utvecklat som i rensningslagens förebilder, föreningslagen och aktiebolagslagen.

Det betyder till exempel att samebyns styrelse eller stämma kan besluta åtgärder som ger någon medlem orättvisa fördelar på någons annans bekostnad.

LAGEN INTE ÄNDAMÅLSENLIG

Kristina Labba visar också att vissa av rensningslagens bestämmelser inte är ändamålsenliga för en renskötsel som bedrivs inom *siida*. Exempelvis ger inte rensningslagen en *siida* rätt att tillvarata sina egna särskilda intressen i förhållande till myndigheter och tredje man. En konsekvens av det kan vara att en *siida* mister sin rätt att skydda och förfoga över rättigheter som tillhör den.

Labba har också gjort en jämförelse mellan rensningslagen, den norska reindriftsloven och det samiska *siida*-systemet.

Siida-systemet och reindriftsloven fokuserar mera på en balans mellan betesland, renantal och antal renskötselutövare.

I fråga om beslutsfattandet framstår *siida*-systemet som mest flexibelt, medan de två andra är formaliserade. De så kallade *siida*-samtalet tycks kunna stödja dialog och sammanhållning mellan medlemmarna på ett annat sätt än de formaliserade års- och styrelsemötena i ett renbetesdistrikt och en sameby.

I fråga om ekonomiska förhållanden har *siida*-systemet och reindriftsloven likheter. Enligt dem fördelas inte kostnader för renarnas skötsel på kollektiv nivå. Men enligt rensningslagen har den enskilda rensköttande medlemmen ett obegränsat personligt ansvar för samebyns kostnader, utifrån renantalet i medlemmens hushåll.

RENNÄRINGSLAGEN BEHÖVER REVIDERAS

Kristina Labbas slutsats blir att den svenska rensningslagen behöver ses över. Vid en framtida lagrevision borde man titta på den norska reindriftslovens bestämmelser om *siida* och ordning för medling.

Labba föreslår också att de rensköttande medlemmarnas obegränsade ansvar för samebyns kostnader tas bort. Som det är nu riskerar en rensköttande medlem tvingas betala kostnader som inte rör just den medlemmen, en ordning som kan gynna andra medlemmar i samebyn.

VIVIANN LABBA
KLEMENSSON

STAARE2018-frandet

Dekolonialisering –

Kolonialiseringen av Sápmi har foregått på flere områder. Ikke bare land en også tankesett og verdier er kolonialisert. Vurderinger og normer blir ukritisk overtatt og gjort gjeldende i samiske sammenhenger.

Ol-Johán Sikkus var selv en del av oppbyggingen av det svenske sametinget der han ukritisk overtok svensk organisering og overførte det til samiske områder, en prosess han nå i ettertid mener var feil.

– I et demokrati kan du ha en majoritet på 51% som gjennomfører sin vilje. Da har du en stor andel som kanskje ikke er tatt hensyn til. Vår samiske tradisjon bygger på konsensus, fremholder Sikkus som også er tydelig på at vi må bygge opp samiske systemer som ikke er avhengige av enkeltpersoner.

Fra nasjonalstatenes side blir det gjort bestemmelser om nasjonalparker og skilting.

– Nasjonalparker er konservering. I filosofien til industrimenesket bor det ingen i en nasjonalpark, sier Sikkus.

Samiske navn er ikke kjent for skiltmyndigheter, så de setter opp navn de kjenner til. Da mister man den opprinnelige samiske historien og kontakten med områdene. Da blir også stedsnavnene en del av kolonialiseringen.

VEGEN VIDERE

Den svenske politikken skapte skillet der reindriftsamer og andre samer som måtte assimileres. Det har delt det samiske miljøet og preger også dagens debatter. Som en veg videre peker Sikkus på tre steg:

- bevisstgjøring av historie, kunnskap og egenverdi

Med arkivet som vapen

Ett 30-tal personer samlades under Staare2018 for att lära sig hur man använder arkiven som vapen. Samlingen leddes av Lars Rumar, f.d. arkivarie och expert i samefrågor i bland annat Härjedalsmålet.

Lars Rumar inledde föreläsningen med att konstatera att det finns få samiska arkiv i Sverige och det är för att samer inte varit så skriftburen. Det betyder att vid tvister som rör samer ofta måste leta i myndigheternas arkiv – och de är inte alltid helt opartiska.

Lars Rumar.

FOTO: VIVIANN LABBA KLEMENSSON

kännedom om hur samerna nyttjande betesmarkerna, säger Lars Rumar.

Myndighetsarkiven visar, menar han, det etablerade samhällets röst och därför behöver man vara källkritisk.

Lars Rumar påminner om att samebyar som ska tvista behöver göra ett grundligt arbete till första instans. Det är för sent att ta upp nytt bevismaterial i senare instanser. Det är en lärdom som han själv gjort efter att ha varit expert vid flera tvistemål om renbete.

VAD KAN VI GÖRA?

Gaaltje, Landsarkivet i Östersund och Föreningsarkivet i Jämtlands län inventerar just nu vad för slags arkivmaterial som finns ute i länet.

Samebyar och föreningar kan lämna arkiv till Föreningsarkivet och personliga handlingar kan lämnas till Landsarkivet. För båda kan man ange begränsningar om att de ej ska vara tillgängliga för allmänheten.

VIVIANN LABBA KLEMENSSON

er vi hjernevasket?

Temaet engasjerte mange. Her forsetter Sikku samtalen med Nils Johan Heatta, tidligere sjef i NRK Sápmi.

- motstand mot statlig tvangsforvaltning av land/kultur selvstyre som noe som skal skje selvsagt og naturlig.
- endret aktivitet gjennom utdanning i samiske tradisjoner, eget ansvar for utvikling og å se

EINAR BONDEVIK

Hälsocentraler i Jämtland jobbar samiskt

Under Staare 2018 höll Strömsunds hälsocentral föredrag om hur de arbetar hälsofrämjande bland samer och hur de utvecklat sin samiska profil.

Jennie Rova, kurator på Strömsunds hälsocentral berättar att de under många år har arbetat för att utveckla en samisk profil och stärka medarbetarnas kompetens kring den samiska kulturen. Personalen har fått kunskap om renskötsel, samisk barnuppföstran och psykisk ohälsa bland samer. De har också ett samarbete med Sanks, det samiska kompetenscentrat för psykisk hälsa i Karasjok. Medarbetare inom region Jämtland Härjedalen har möjlighet att auskultera/konsultera Sanks samt att ST-läkare har möjlighet att lägga en del av sin utbildning där.

Personalen vid den psykosociala enheten utbildas kontinuerlig i samiska frågor. Det sker via nätverksträffar arrangerade av

Aajege, det samiska språk- och kompetenscentret i Skjördal, Norge.

Vid senaste träffen, i december 2017, fick de lära sig mer om ärvda trauman, hälsoaspekter bland rensköttande samer och om äldre samers erfarenheter av hemsjukvård.

Ambitionen är att personal från hälsocentralen samt socialförvaltningen i kommunen deltar i dessa nätverksträffar

– Vi behöver ha tålmod och fortsätta bjuda in kontinuerligt. Till slut kanske fler deltar, säger Jennie Rova, bördig från Ohredahke sameby i norra Jämtland.

Hälsocentralen har också bjudit in alla kommunens samerbyar för en dialog om hur vården kan utvecklas och förbättras för samer och det arbetat pågår fortfarande.

VIVIANN LABBA KLEMENSSON

Första hjälpen i psykisk hälsa

Tre samer i Jämtland/Härjedalen är nu utbildade inom Mental Health First Aid, första hjälpen i psykisk hälsa. Nu ska dessa tre utbilda fler samer i verktyget.

Första hjälpen i psykisk hälsa erbjuder man en person som visar tecken på psykisk ohälsa eller som genomgår ett psykiskt kristillstånd.

Denna hjälp ska ges till dess att personen fått adekvat vård eller stöd eller till dess att kristillståndet passerat.

Att kunna ge första hjälpen i psykisk hälsa kan rädda liv och hälsa och studeri visar att det har betydelse.

FEM STEG

Kursen på 12 timmar lär kursdeltagare att känna igen de olika symptom som karakteriserar psykiska sjukdomar och kristillstånd, hur man bäst tar kontakt med personen och inleder första hjälpen och hur man kan hjälpa personen till adekvat professionell behandling.

Deltagare får lära sig mer om dessa fem steg.

1. Bedöm situationen och ta kontakt
2. Lyssna öppet och fördomsfritt
3. Erbjud stöd och information
4. Uppmuntra personen att söka professionell hjälp
5. Stöd personen i sökandet efter andra hjälpresurser.

KULTURANPASSAD

Den utbildning som erbjuds samer kommer att vara kultur-anpassad. För att nå ut brett kommer man samarbeta med Svenska Samernas Riksförbund och erbjuda kursen på alla orter i regionen.

Utbildarna är Kia Flykt, Franciska Rensberg och Christina Axman. Är du intresserad kan du kontakta Kia Flykt på Region Jämtland Härjedalen.

VIVIANN LABBA KLEMENSSON

Kia Flykt på region Jämtland Härjedalen berättar om första hjälpen för psykisk ohälsa.

Östersund en viktig samisk mötesplats

Östersund har lång tradition som samisk mötesplats – för att göra affärer, fira familjehögtider eller rådslå med "Kungl. Maj:ts Befallningshavande", dvs. länsstyrelsen och dess specielle tjänsteman, lappfogden.

För samefrågorna hade staten ansvar, något som isolerade samerna från samhället i övrigt. "Lappen tillhör ingen kommun, betalar ingen skatt, och har inga kommunala rättigheter", sammanfattar landshövdingen John Ericson läget för samerna i en skrivelse till Kungl. Maj:t 18 augusti 1892.

SAMISKT RIKSMÖTE I ÖSTERSUND
I Östersund höll samerna i februari 1918 ett riksmöte för att markera att de aktivt ville vara delaktiga i åtgärder som rörde dem själva. En proposition till 1917 års riksdag ville nämligen hindra renskötande samer att bo i stuga. För "till en riktig renskötelse hörde bara ett nomadliv i kåta".

Ministrarna Steno Stenberg och Oscar von Sydow hävdade att renhjordar krävde ett nomadiserande levnadssätt. Renskötseln försummandes om en lapp byggde sig en liten stuga. Alla skulle då stanna hemma, "dricka

sitt kaffe vid spisen och göra ganska litet". "Tankegången skulle bli den bofastes, inte lappens."

ALLTID TJÄNSTEMÄN
Kritiker i riksdagen underströk att ingen befolkningsgrupp orsakat myndigheterna så mycket lagstiftningsarbete som lapparna, men orsaken var att de aldrig själva fått framföra sina önskemål. Utredningar skötes alltid av tjänstemän. Hördes lapparna över förslagen, "så var det tjänstemännens åsikter, som kom tills synes. Det var samma fel med den här propositionen".

Provinsialläkaren E.F. Hellberg i Lycksele försäkrade i riksdagsdebatten att man aldrig ska tro sig genom lagparagrafer kunna "tvinga lapparna att förbli lappar". Och borgmästaren i Stockholm, Carl Lindhagen, anmärkte att man gärna talade om renskötelsens nationalekonomiska värde men ingenting om lapparnas människovärde.

Första kammaren följde propositionen, men reservanterna segrade i andra kammaren. Riksdagens beslut blev att samerna skulle få tillfälle att vid ett gemensamt möte uttala sig om den föreslagna lagrevisionen.

ÖSTERSUND 1918 VIKTIG MARKERINGEN

I Östersund höll Vilhelmina-Åsele sameförening i tyglarna. Där fanns redan ledargestalter som Andreas Wilks, Hans Magnus Nilsson och Torkel Tomasson.

De samer som önskade delta fick många goda råd inför mötet "Ta med dig en duktig matsäck", hette det i inbjudan, "för då minskar du utgifterna". Och "glöm inte resebrödkorten". För det var ju kristid. Och framför allt: "Passa tiderna". Och till slut: "Låt inget på landsmötet genom försumlighet gå dig ur händerna."

Bön varje dag, telegram till Gustav V och Haakon VII, riksdagens talmän, landshövdingar och biskopar. Nationalsånger och hurrarop. Det var gudfruktigt, underdånigt och fosterländskt.

Landsmötet 1918 behandlade samma frågor som i Trondheim året innan: renbeteslag, bostads- och skolfrågor. Allt redovisades i tryckt protokoll på 168 sidor.

NÄR NORR OCH SÖDER MÖTTES

I Östersund 1918 deltog främst Jämtlands och Västerbottens samer. Men några få kom längre norrifrån: Per Thuri, Johan Thuri och Lars Nutti från Jukkasjärvi.

De hade från början inte alls tänkt var med, berättar de och fortsätter. "Det var lång väl. Där nere talade samerna svenska och vi skulle nog inte göra oss förstådda.

Första dagen blev vi imponerade. Vi trodde inte att sydsamerna kunde hålla ett ordentligt möte. För vi hade hört att de lapparna var ännu sämre än vi.

Andra dagen hade vi nästan tappat modet. Så imponerade var vi över sydlapparnas talförmåga. Det var knappt att Lars Nutti kunde repa mod och yttra några ord på bruten svenska. Jag (Per Thuri) måste sitta tyst och nedslagen. Och med min farbror Johan Thuri var det ännu värre. Men tredje dagen hade vi fått tillbaka lite av vårt vett och började följa med. Vi kom dit ner sovande", heter det avslutningsvis, "men därnere uppväcktes vi genom våra bröder och systrar och for vakna tillbaka."

Fotnot

Ordet lapp var ännu officiellt i bruk, men kom efterhand att helt ersättas av same (med lokala varianter ur samernas eget språk).

LARS THOMASSON

STAARE2018-firandet

Gaavalohke åpnet Staare2018

Koret Sámi Jienat innledet den offisielle åpningen av jubileumsåret Staare2018 med Gaavalohke (Lederreinen) skrevet av Gustav Kappfjell/Gaebpien Gåsta. Etter det var det taler fra våre "leder-reiner", sametingspresidentene i Sverige, Norge og Finland.

Den svenske sametingspresidenten, Per Olof Nutti, oppfordret samer til å ta mer ansvar og avsluttet med en joik tilegnet Matti Berg, ordfører i Girjas sameby som er i en rettsprosess mot staten om forvaltningen av jakt og fiske.

Aili Keskitalo, sametingspresident i Norge, talte om at alle samer er ulike slik snøfnugg er og oppfordret til respekt for andre.

Samtingspresidenten i Finland, Tina Sanila Aikio, talte om land og vann som samenes livstråd. Hun avsluttet sin tale med en leud (joik) om skolt samenes opplevelser.

STATEN MÅ OPPDATERES

Den svenske regjeringen var representert ved sameminsister Alice Bah Kuhnke som viste til tidligere samiske forkjempere men uttrykte i sin tale skuffelse og skam over urett som har blitt begått og over hvor lite som har skjedd de siste hundre år.

Hun siterte Martin Luther King Jr. som kjempet for de svartes rettigheter i USA for 50 år siden: "Den store tragedien er ikke onde menneskers vond-

skap, men goda menneskers stilltiende."

– Utbygging av vannkraft, gruver og skog har gitt inntekter og råvarer, men samiske næringer har måttet betale og den samlede effekten har skadet den samiske kulturen. Store endringer må til og staten må oppdatere sin samopolitikk for at den ikke skal bli helt in-aktuell, sa Bah Kuhnke og nevnte samisk selvbestemmelse som et viktig element.

HISTORISK DAG

FNs urfolksrapportør, Victoria Tauli Corpuz, sa at det var en historisk dag for samene men også for andre urfolk. Hun løftet frem at samer har spilt en viktig rolle i arbeidet med urfolksprosmål

Koret Sámi Jienat innledet den offisielle åpningen foran en stor folkengde ved rådhuset.

på FN-nivå. Hun roste samene og alle urfolk over hele verden.

EINAR BONDEVIK/
VIVIANN LABBA KLEMENSSON

Samisk jubileumsgudstjeneste innviet ny bispestav

Stora kyrkan i Östersund var pyntet til fest og fyltes med festkledd og høytidsstemte mennesker til festgudstjenesten 6. februar. Gudstjenestens salmer og liturgiske språk var i hovedsak sørsamisk med tekster og bønner også på lule-, nord- og umesamisk.

Gudstjenesterommet var dekorert med samiske flagg og tekstiler med samiske farger og tradisjonsmønstre var i bruk. Medlemmer av den tidligere arbeidsgruppen for samisk kirkeliv i Härnösand stift stod for dette og var også delaktige gjennom gudstjenesten. Den ble for øvrig ledet av Bo Lundmark, fortsatt aktiv pensjonert sameprest.

Kirkerommet var så godt som fullt og menigheten deltok aktivt i salme-

sangen. Det var også et rikt antall av medliturger i gudstjenesten. Musikalsk ble gudstjenesten innledet av AnnaSara Stenvall og vi fikk senere høre Katarina Barruk fremføre sin Gijttuo Heärrá – Takk Herre. I tillegg til representanter for samisk kirkeliv i Sverige og Norge medvirket også prester og stab i Östersunds församling.

HELE STIFTETS BISPESTAV

Et element spesielt for denne gudstjenesten var at Härnösand biskop Eva Nordung Byström tok i bruk en helt ny bispestav. Den er utført av den samiske trekunstneren Birgitta Ricklund. Staven skal i utgangspunktet bare brukes i domkirken i Härnösand, men innvielsen var likevel lagt til Östersund i anledning Staare2018. Staven er altså ikke en spesielt samisk

Kunstner Birgitta Ricklund og biskop Eva er glade for et godt samarbeid med nye bispestaven.

bispestav ved siden av noen andre, men er den bispestaven biskop Eva vil ha i sitt bruk. Utformingen og dekorasjonen kan kort kalles en livsfortelling som starter i vannet og

stiger oppover. Det er lagt inn noen samiske elementer som messingringer og detaljer av horn.

EINAR BONDEVIK

Erik Myrhaug ledet en seremoni med ønske om gode krefter for Staare2018.

FOTO: EINAR BONDEVIK

Seremoni for Staare2018

På åpningsdagen for arrangementet inviterte arrangørkomiteen for Staare2018 noaide Erik Myrhaug holde en åpningsseremoni for Staare2018. 70-80 personer møtte opp ved området ved stor-lavvoen på torget til seremonien som brukte elementer som er felles for urfolkstradisjoner rundt om i verden.

Hovedelementet i seremonien var å påkalle alle gode krefter og forsamlingen vendte seg mot de

fire himmelretninger, mot jorda og mot lufta og himmelen.

– Vi ønsket at det åndelige aspektet av mennesket skal få større plass. Vi tror det vil styrke oss som folk, uavhengig av hvilken tro man har, og vi håper det åndelige kan ta plass i vårt samfunn, sier Erika Unnes leder av arrangementskomiteen for Staare2018.

EINAR BONDEVIK

Mønster och tavlor från Sápmi

Under Staare 2018 pågick flere utstillinger. Två av dessa fanns i anslutning til hørsalen på Mittuniversitetet.

Ann-Ristin Fjällgren hadde en utstilling med motiv fra renskötsel. Samtidig hængde ut med veggarna, både innfor og utanfor hørsalen, moderna tolkningar av samiska mönster gjorda av andra unga samiska konstnärer och hantverkare.

SAMISKA MÖNSTER

Flera meter långa tygstycken/vepor hänger på veggarna i hørsalen och utanfor.

Åtta samiska konstnärer har bidragit med sin tolkning av det samiska genom att skapa mönstren. Veporna illustrerar till exempel skoband, vävda band eller människor med kolt. Andra vepor hämtar mönster från naturen och från renarna.

Konstnärerna som gjort tygstycken är Sandra Blind, Laila Brandsfjell, Majjen Eira, Johanna Huuva, Leila Nutti, Ove Stødle, Cecilia Unnes och Maria Vinka.

VISAR RENSKÖTARLIVET

Det var premiär for Ann-Ristin Fjällgren och hennes utstilling på det sydsamiska området.

Med bilder tagna med mobilte-

Ann-Ristin Fjällgren med sine bilder fra renskötselarbeid rundt om i Sápmi.

Samiska former och mönster sedda med samers ögon.

lefonen under renskötselarbeid i Mittådalen, Tåssåsens, Sirkas, Baste och Girjas samebyar på svensk sida samt från norske renbetesdistriktet Sállan på Sørøya visar hon renskötarens vardag. Hon varvar nærbilder med oversiktsbilder og visar på det sættet de utmaningar og glædjemønnen renskötsel bjuder på.

Förutom bilderna visar hon föremål från renskötsel, till exempel knivar, torkat skohö, rester av kalvens öron efter renkalvmärkningen (som sparas for å räkna antalet märkta renkalvar), bilder med renmärken och kvinnomössor från flera områden.

VIVIANN LABBA KLEMENSSON

Kränkningar går i arv

Kränkningar kan ske på tre olika nivåer: individuellt, gruppvis och befolkningsvis. På alla dessa tre nivåer har samer blivit kränkta. Det sa Anne Silviken, psykolog och forskare vid Sanks i Karasjok i en föreläsning i samband med Staare 2018.

Det står klart att försvenskningen och förnorskningen har påverkat och kränkt många samer på många olika sätt.

Anne Silviken påminner om att det finns historiska trauman som bärs vidare från generation till generation. Dessa trauman sätter sig i kroppen hos människor och gör dem sjuka.

POLITIK BIDRAGIT TILL TRAUMAN

Forskning visar att det finns en hög förekomst av folkhälsoproblem hos många urfolk runt om i världen. Det är psykologiska plågor och alkoholism som är de vanligaste.

Ofta har problemen sin grund i att urfolken av staten tvingats ändra sina liv, tvingats flytta eller mist land och vatten. Då har någonting väsentligt förändrats och det kan orsaka trauman och hälsoproblem.

Den politik som bedrevs i både Sverige och Norge från slutet på 1800-talet fram till 1950-1960-talen har varit förödande, och den har skapat trauman hos samer på båda sidorna om gränsen.

FOTO: CAMILLA OLOFFSSON

Anne Silviken, psykolog och forskare vid Sanks i Karasjok.

I Sverige var det segregeringspolitiken, "lapp ska vara lapp", och i Norge var det en hård förnorskningsspolitik som påverkade samer negativt. Denna politisk har medfört allvarliga konsekvenser och effekter, menar Silviken.

PÅVERKAR SJÄLVKÄNSLA

På individnivå kan man se att identiteten, självkänslan och den psykiska hälsan påverkas. Det finns studier i Norge som visar att mellan 35 och 50 procent av samerna rapporterat att de blivit diskriminerade på grund av sitt ursprung. Detta skapar en toxisk stress i kroppen och medför ofta psykiska ohälsa.

När man undersöker hur grupper upplever trauman och

kränkningar, är Kåfjord kommune i Norge ett konkret exempel. När kommunen blev samisk och samiska skyltar hängdes upp, blev dessa beskjutna med vapen. Det är ett sätt att skapa trauman och att kränka en hel grupp.

Ett annat exempel är att man använder den etniska identiteten "same" som en förklaringsmodell när en person är sjuk eller när någon tagit sitt liv. Silviken påpekar att etniciteten inte har med saken att göra. Det är omständigheterna som är orsaken.

BESLUT SOM DISKRIMINERAR

Befolkningsvisa kränkningar kan handla om politiska beslut som diskriminerar samer som urfolk. Det är den svenska segregeringsspolitiken och den norska

förnorskningsspolitiken goda exempel på.

Silviken tar också upp frågan om diskriminering och kränkningar inom den samiska gruppen. Den frågan får inte glömmas bort eller förminska, för den påverkar också samers hälsa.

BEARBETA GENOM ATT BERÄTTA

Silviken sa avslutningsvis att det brukar upplevas meningsfullt att prata om historiska sammanhang och vad man själv blivit utsatt för, eller vad generationerna innan fått utstå.

Ett konkret exempel är de historier som tas upp i Svenska kyrkans bok om samernas skoltid i Sverige: "När jag var åtta år lämnade jag mitt hem och jag har ännu inte kommit tillbaka".

Många kan också genom konst och konsthantverk ge utlopp för sina känslor och bearbeta erfarenheter på det sättet. Silviken önskar dock att samisk konst skulle bli ännu mer aggressiv för att bli än mer uppmärksam.

För de som behöver finns stöd och hjälp att få via exempelvis Sanks i Karasjok. Där tillämpas bland annat *Meahcce terapija/Skogsterapi* där samer får komma ut i naturen och samspela med den. Då kan mycket komma upp till ytan, beskrivas, bearbetas och läkas.

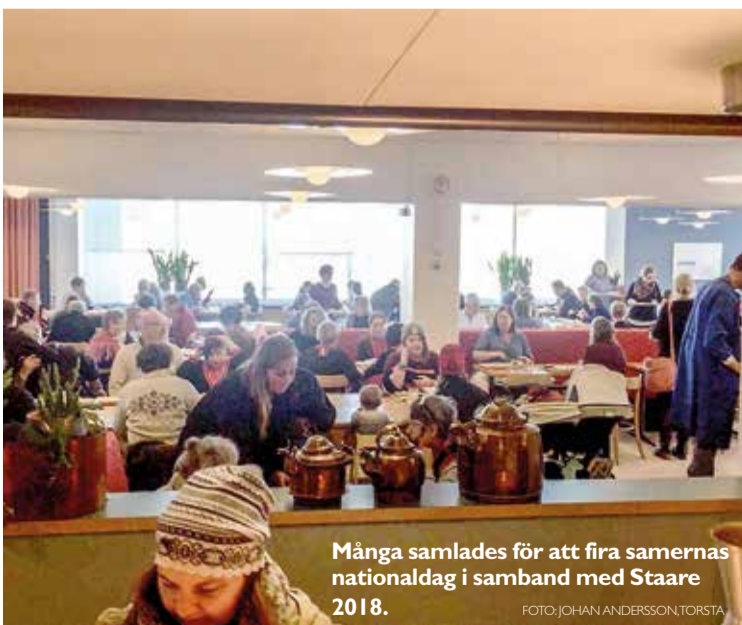
VIVIANN LABBA KLEMENSSON

Nationaldag med samisk mat

Den samiska nationaldagen inledde Staare 2018. Den firades med samisk mat, tal av sameminister, musik och mycket annat.

Den samiska ambassadörskocken Ann Sparrock och hennes samiska mat lockade hundratals hungriga samer och andra till restaurang Kajutan (vid Östersunds sjukhus) på den samiska nationaldagen. Maten som bjöds var *bearkoejoptse* (köttsoffa), *gaahkoe* (mjukt tunnbröd) och *bijremebearkoe* (renskav) med lingondressing. Regionrådet Ann-Marie Johansson höll tal.

VIVIANN LABBA KLEMENSSON

Många samlades för att fira samernas nationaldag i samband med Staare 2018.

FOTO: JOHAN ANDERSSON, TORSTA

Ann Sparrock, samisk ambassadörskock redo att servera samiska nationaldagsfirare.

”Allt vi behöver finns i naturen”

En fullsatt hörsal fick lära mer om samisk läkekonst.

Hörsalen vid Östersunds sjukhus var helt fullsatt när Laila Spik skulle berätta om samisk läkekonst i samband med Staare 2018. Medicin kan omfatta allt, sa Laila Spik när hon inledde sin föreläsning.

Under drygt en och en halv timme, som Laila Spik hade till sitt förfogande, hann hon berätta om läkemedel som hämtats i naturen och från renen, fågeln och fisken.

Grunden i samisk medicin är att den kan innefatta allt, från rent vatten, luft och mark till olika slags djur. Laila Spik har sedan barnsben fått lära sig att ta tillvara det marken, renen och andra djur erbjuder.

– Jag blev ofta utskrattad för allt jag plockade och åt, säger hon.

RESER VÄRLDEN RUNT

Det har inte hindrat Laila Spik från att fortsätta använda och

lära ut sin kunskap till andra – både till samer och andra urfolk och till övriga intresserade. Nu reser hon världen runt och undervisar om samisk medicin.

Fler och fler har blivit intresserade av att veta mer, och det är inte konstigt, menar Laila Spik. Det är så mycket mat som är mindre näringsrik och till och med giftig för kroppen, och vi äter allt mindre sunt och blir bara fetare och sjukare. Det här måste förändras, och Laila tror att en förändring är på gång.

– Folk har kommit på att det är värdefullt att lära sig att ta vara på det naturen ger, att äta mer rent och ha rena produkter, säger hon och fortsätter:

– För allt vi behöver finns i naturen.

RENNEN EN VIKTIG RESURS

Det finns ett djur som gett oss livet, säger Laila Spik.

– Det är renen, den har gett sitt liv till oss. Den har i sin kropp allt som vi behöver. Vi ska äta av den tillsammans med växter och örter från naturen, säger hon.

Hon berättar vidare att samer förr i tiden levde i karga marker med kyla och snö. Där fanns fågel, fisk, renkött, örter och bär.

Det har samer levt på i alla tider.

– Dessa kunskaper har hjälpt oss överleva, från generation till generation. Det är en väldigt viktig kunskap, säger Laila Spik.

KUNSKAPER TILL FOLK I GLESBYGD

Laila Spik berättar att hon håller på att sammanställa ett kartotek som man kan använda för att lära ut samiska medicin till barn och vuxna i glesbygd. Hon tycker det är viktigt att fler får dessa kunskaper.

Laila Spik nämner att kunskapen om samisk medicin är speciellt viktigt om samer blir inlagda på sjukhus. De behöver möta förståelse för att de till exempel tror på helare/botare, använder sig av dessa och att de vill använda sådant som hämtats från naturen och djuren samtidigt som de tar del av en konventionell sjukvård.

Laila Spik uppmuntrade alla som var intresserade av att lära sig mer om samisk medicin att kontakta henne. Hon säger att det förr var tabu att lära ut de här kunskaperna. Men hon ser det nu som helt nödvändigt, och det är därför hon delar med sig av det hon kan och vet.

VIVIANN LABBA KLEMENSSON

Minneplater avduket i Einunndalen

Søndag 13. august i fjor ble en minnerik dag for mange sørsamer. Da ble to minneplater avduket. De forteller historiske fakta om levekår og livssituasjoner for en del sørsamiske familier, og hvordan bygdefolk og øvrighet forholdt seg til den sørsamiske folkegruppa.

FØDESTED VED EN STEIN

Den 19. juni 1895 fødte Ane Sofie Nordfjell (1859) ei jente ved en stor stein ved Haugtjønnin nord for Knutshø i Oppdal kommune. Faren til jenta het Morten Jacobsen Nordfjell (1853). Jenta, Ida Sofie, ble døpt i Oppdal kirke 4. august samme året.

Etter at fødselen tok mora barnet med seg og la på vandring i om lag en mil fram til en seter innerst i Einunndalen der hun fikk stelle seg og fikk mat.

Etterslekta til Ida Sofie, senere

ble gift med Elias Brandfjell, har hatt et ønske om å sette opp en minneplate ved denne steinen. Den ble avduket med om lag tretti personer tilstede.

TEGNING OG DIKT

Litt senere samme dag ble en minneplate avduket til minne om en sørsame som i flere vintre hadde fått lov å bo på Norsen-Steigensetra lenger fram i Einunndalen. Da han måtte flytte la han igjen en tegning av seg sjøl og et dikt:

*Huru skal jag nu mera trivas,
Jag, som ikke mera får mjølka
mina ungor.*

*Utan min återstående tid måste
lifva*

af de lanvandiga kornas mjølk?

*Mina fætter får ei nu mera
springa*

Den ena släta kullen upp, den

andra ner.

*Ikke får jag kasta mina blickor
på de hvitfläkkiga renar.*

Leif Braseth redegjorde for historien. I 1896 bønder i Follidal og Alvdal sak mot sørsamene som i flere år hadde holdt til i Einunndalen. Bøndene ønsket dem

vekk, men ikke Simen Erikson Norsen, som hadde hatt denne samsen hadde bodd på setra. Avdukinga av denne minneplata ble foretatt av ordføreren i Follidal, Hilde Frankmo Tveråen med om lag femti personer tilstede.

LEIF BRASETH

FOTO: ERLING STEIGEN

Minnetplata med hilsenen fra sørsamsen som bodde ved Norsen-Steigensetra.

Flere av etterkommerne til Ida Sofie Nordfjell, gift Brandfjell, var med på avdukingen av minneplata ved stedet der hun ble født.

Gie jih gusnie ároeminie

Sverige

Samiska rådet inom Svenska kyrkan

Kontaktperson: Ingrid Inga, tel: 070-554 29 99

e-post: ingrid.inga@gmail.com

Handläggare för samiska frågor: Lisbeth Hotti, Svenska kyrkan

751 70 Uppsala, tel. 018-16 94 91

e-post: lisbeth.hotti@svenskakyrkan.se

Sydsamiskt församlingsarbete i Härnösands stift

Akar Holmgren, Stiftsdiakon & Samordnare för flerspråkigt

arbete. Härnösands stift, Box 94, 871 22 Härnösand

Tfn: 0611-254 52, mobil: 076-397 59 35

e-post: akar.holmgren@svenskakyrkan.se

Norge

Samisk kirkeråd Generalsekretær: Risten Turi Aleksandersen,

postboks 799 Sentrum, 0106 Oslo, tlf 23 08 12 00,

e-post: ra866@kirken.no

Leder: Sara Ellen Anne Eira

Sørsamisk representant i Samisk kirkeråd:

Oddvin Bientie

Saemien åalmegeraerie SÅR/

Samisk menighetsråd i sørsamisk område

www.samiskmenighet.no

epost: samiskmenighet@kirken.no

Leder: Sigfred Jåma, e-post: shjaama@hotmail.no

medlemmer: Sonja Danielsen, Ina-Theres Sparrok,

Lajla Lifjell og prest Einar Bondevik.

Sekretær: daglig leder (se nedenfor)

Saemien åalmegen beajjetje áejvie /

daglig leder i samisk menighet i sørsamisk område:

Monica Kappfjell, tlf 993 49 477,

Gløttvegen 2, 7750 Namdalseid

e-post: mk924@kirken.no

Prest i sørsamisk område: Einar Bondevik,

Sørlandsveien 54, 8624 Mo i Rana, mobil 474 53 902

e-post: eb788@kirken.no

Diakoniarbeider i sørsamisk område:

Bertil Jönsson 7898 Limingen, mobil 994 88 827,

e-post: bj439@kirken.no

Vikar trosopplæring: Margrethe Kristin Leine Bientie.

Grendavegen 8, 7370 Brekkebygd

mobil: 412 88 227, e-post: mb789@kirken.no

Texter och bilder till
nummer 2 2018 av Daerpies Dierie
skickas senast 15 maj 2018 till
viviann.labba.klemensson@svenskakyrkan.se

GÆRJAH, SØRSAMISK BOK- OG KULTURBUSS VÅR/GIJRE 2018

M	U	M	T	O	T	F	L	S
D	K							
E								
J	1	2	3	4	5	6	7	
A	8	9	10	11	12	13	14	
N	15	16	17	18	19	20	21	
	22	23	24	25	26	27	28	
	29	30	31	1	2	3	4	
F	5	6	7	8	9	10	11	
E	12	13	14	15	16	17	18	
B	19	20	21	22	23	24	25	
	26	27	28	29	30	31		
M	1	2	3	4	5	6	7	
A	8	9	10	11	12	13	14	
R	15	16	17	18	19	20	21	
	22	23	24	25	26	27	28	
	29	30	31	1	2	3	4	
A	5	6	7	8	9	10	11	
P	12	13	14	15	16	17	18	
R	19	20	21	22	23	24	25	
	26	27	28	29	30	31		
M	1	2	3	4	5	6	7	
A	8	9	10	11	12	13	14	
I	15	16	17	18	19	20	21	
	22	23	24	25	26	27	28	
J	29	30	31	1	2	3	4	
U	5	6	7	8	9	10	11	
N	12	13	14	15	16	17	18	
	19	20	21	22	23	24	25	

Rute oversikt:

Rute S	Storuman/ Slussfors
Rute A	Tærna/ Daerna
Rute M	Tverrvatnet/ Mo
Rute N	Utskarpen/ Hemnes
Rute B	Bleikvassli
Rute D	Namsskogan/ Røyrvik /Raarvikken
Rute J	Røyrvik/Raarvikken/ Majavatn/Maajehjaevrie
Rute E	Grane/ Mosjøen /Musserere
Rute C	Mosjøen/ Vefsn/ Mussere
Rute F	Favnvassdal/ Hattfjeldal/ Aarporte
Rute G	Hattfjeldal/Aarporte/ Susendal
Rute L	Brønnøy/Sømna
Rute H	Bindal/ Nærøy/ Høylandet
Rute I	Snåsa /Snåasen/Tjæltie
Rute K	Grong/ Kråanke/Namsskogan
Rute O	Fiplingdal /Hattfjeldal/Aarporte
	Helligdager

Mobil +47 9170 4466 Kontor +47 7518 4170 Fax: + 47 7518 4980 Koordinator 99037736
E-Mail: gsj@nfk.no / markap@nfk.no nettside; www.nfk.no/gsj
https://www.facebook.com/gaerjah/

Mer information finns på

www.svenskakyrkan.se/harnosandsstift

(klicka på Flerspråkig kyrka)

www.svenskakyrkan.se

(klicka på Kyrka och samhälle, Flerspråkig kyrka)

Daerpies Dierie

Sørsamisk kirkeblad • Sydsamiskt kyrkoblod

Daerpies Dierie utkommer med fyra nummer per år och har stöd från Härnösands stift, Nidaros bispedømmeråd, Sametinget i Norge och Svenska kyrkan.

Adress: Sørlandsveien 54, N-6824 Mo i Rana, Norge

Telefon (mobil): 0047 474 53 902

e-post: dd@samiskmenighet.no

Hemsida: www.DaerpiesDierie.se

Redaktör och ansvarlig utgivare:

Einar Bondevik, adress ovan.

Biträdande redaktör: ViviAnn Labba Klemensson

Ede 518 A, 835 97 Offerdal

tel 070-545 75 92

E-post: viviann.labba.klemensson@svenskakyrkan.se

Prenumeration under 2018: 190 SEK.

Avgiften betalas när faktura kommer.

Adressändring och prenumeration

Kontakt redaktör eller biträdande redaktör: Se adress ovan.

Grafisk form & repro: Berling Media AB.

Tryck: Pressgrannar AB, Linköping, 2018

NÖÖRJEN GÆRHKOE Sveerjen gærhcoe

Et helt menneske!

I programmet "God morgen Norge" på TV2 den 5. februar 2014 markerte fjernsynskanalen Samenes nasjonaldag, som blir feiret 6. februar. Programlederen innledet med å si dette til politiker Helga Pedersen som er fra Vestertana i Finnmark:

– **Helga Pedersen, nestleder i Arbeiderpartiet: Du er halv same?**

– Ja, jeg er halv same. Men jeg liker egentlig ikke å si at jeg er halv same eller halvt norsk, for man prøver ... det er jo en fordel å være et helt menneske. Men mamma er jærbu, og pappa har jo samisk som morsmål. Og jeg er jo født og oppvokst i Vestertana, der vi var den eneste familien som brukte norsk hjemme. Ellers er det jo en helt samisk bygd.

– **Hvor mye snakkes samisk hjemme hos dere?**

– Når familien snakker sammen; jeg og mamma og pappa og bror min, så snakker vi norsk. Men hvis naboene kommer på besøk, så er det jo veldig ofte samisk som brukes."

Det som er så fint med svaret til Helga Pedersen i dette intervjuet, er hennes vektlegging av å være et helt menneske. Er ikke det noe som vi alle ønsker å være – hele mennesker?

Dette handler om å finne sin identitet – ja, dypest sett: "hvem er jeg, egentlig?"

Helga Pedersen har altså en

flerkulturell bakgrunn – samisk og norsk. Flere med liknende bakgrunn strever med å finne sin identitet: – er man norsk, same, norsk same eller samisk nordmann? Eller kanskje noe annet?

Og: Er vi gode nok som vi er?

Lengselen etter å finne sin identitet som hele mennesker er imidlertid ikke bare et samisk anliggende. Tidligere statsminister Lars Korvald skriver om dette:

– "Vi jakter alle etter vår identitet, etter våre røtter. Dette er en stadig søken etter hvem vi egentlig er ... Vi er inne i en kulturkrise som blant annet er kjennetegnet ved at menneskene blir mer og mer individualistiske og likegyldige overfor historie og større sammenhenger. Nettopp i denne situasjonen er det viktig å kjenne sine røtter og selv ha rotfeste."

Det som Korvald her skriver, minner meg om at Bibelen også kan være med på å gi oss røtter og finne rotfeste i forhold til hvem vi er.

Noen vers i Jesaja-boken dreier seg nettopp om dette, og vi leser:

"Kan leiren si til ham som formet den: "Hva er det du gjør?" Kan verket si: "Han har ikke håndlag?" Ve den som sier til en far: "Hva er det for noen barn du får?" og til en kvinne: "Hva er det du føder?" Så sier Herren, Israels Hellige, han som skapte folket: "Våger dere å spørre meg om mine sønner og si meg hvordan mitt verk skal være?"

Det var jeg som formet jorden og skapte mennesker der. Jeg spente ut himmelen med mine hender og gav påbud til hele dens hær."

(Jesaja 45:9-12)

– Disse versene viser at Guds skaperverk er fullkomment, og ikke minst at hver enkelt av oss er et helt menneske, sa daværende bibelskole-rector Sturla Sagberg på et bibelkurs i Karasjok i 1989.

Ja, for hva var det vi leste: "Våger dere å spørre meg om mine sønner og si meg hvordan mitt verk skal være?"

Det er altså ifølge Jesaja forbudt å tenke at man burde vært noe annet eller noen annen. Det er forbudt å se ned på seg selv og andre – og forbudt å ha for høye tanker om seg selv – og andre. Vi skal kort og godt ikke sammenlikne oss med andre. Vi skal være den vi er fra Guds hånd. Han elsker oss slik vi er.

I evangeliene ser vi også at forsoningen i Kristus har gitt oss en helt ny og fullkommen hel identitet i Ham – som for Gud til og med er syndfri. Heller ikke denne identiteten skal vi søke å forandre eller forbedre gjennom sammenlikning med andre. For i Kristus er vi til og med ett, når vi tror på Ham og blir et guds barn.

Vi er kort sagt *hele mennesker* – både den vi er i den naturlige fødsel, og den vi er i den nye fødsel.

Og begge deler er Guds verk.

LARS JOHNSEN

Bibeletekste

Maarjan heevehtimmie

Mov sealoe Áejvien
faamoem heevehte,
mov voejkene Jupmielinie,
mov Lutniestæjjine, aavode.
Juktie jijtse giefies
diensjæjjese
vuartasjamme.
Daehtie aejkeste gaajhkh
boelvh mannem aavrehke
heevehtieh:
stoere dahkoeh munnjen
dorjeme,
dihte Faamohke man
nomme aejlies.
Boelveste boelvide årmege
dejtie gïeh satnem goltelieh.
Gïetine vieksies dahkoeh
darjoeji,
dejtie gïeh tjeivliedieh,
speadtjoeji.
Reerijidie åajvemes tjahkes-
sijijste beelhki,
jïh giefies almetjidie lutnji.
Dejtie gïeh nealkoeminie,
laeviehtie,
jïh dejtie mah ræjhkoes,
namhtah-gïeti saehtieji.
Altese deanere Jisraelem
vaarjeli
jïh mujhtieji aarmoedidh
guktie dåajvoehtamme
mijjen maadtojde,
Abrahamese jïh altese
maanide ihkuven aajkan.

- Luvkasen vaentjele/
Evangeliet etter Lukas 1,46-55
- Abpe tekstem jïh jeatjah bibelteksth
maahtah daesnie lohkedh: www.bibel.no.
- Bibelekste jïh "Ássjalommesh"
juakaldahkesne jïh eah sinsitnide jearohks.

Anja Regina Fjellheim Labj (Brändåsen) jïh
Åsa Bendiksen (Mihte) soptsestalleminie
guktie vijjedh.

FOTO: MEERKE KRIHKE LEINE BIENTIE

Noere vytnesjæjja lohkehtæjjine

Gosse vytnejæjjah Praahkesne gaavnesjin, dellie Anja Regina Fjellheim Labj vuesiehtï jïh buerkiesti guktie vyjjedh jïh novhtekkh gáarodh.

Göökteluhkiegöökte vytnesjæjjah Praahkesne gaavnesjin. Anja Regina Fjellheim Labj lohkehtæjjine lij. Anja liereme gáarodh, juktie Anja eadtjohke gáaroje jïh lyjhkoe novhtekkh gáarodh. Gosse kuvse Praahkesne, dellie Anja dåajvoehti satne edtji vuesiehtidh maam satne liereme. Anja ovmessie novhtekkh aerebi gáareme. Dejtie hov meatan veelti: tjaebpie, tjööse, provne jïh plëjkhkehke novhtekkh.

– Joekoen luste diekie bætedh jïh maam joem lieredh. Tuhtjem Anja dan væjkele buerkiestidh, Åsa Bendiksen jeahta.

SÅEMIES VÆJKELES VYTNESJÆJJAH

Jeenjemes dejstie vytnesjæjjiste novhtekkh aerebe gáareme, jïh såemies gellie gaamegh gáareme. Luste badth aktesne tjahkasjidh gáarodh.

Hijven ektesne raeriestidh jïh soptsestidh. Dellie noere almetjh åadtjoeh geerve almetjistie govledh maam dah daejrieh gáaremen bijre. Nov amma almetjh föörhkedin jïh prihtjegem jovhkin, tuhtjin luste gaavnedidh. Dellie noere jïh geerve jïh båeries almetjh aktesne barkin.

LOHKEHTÆJJA AAJ JIJNEM LIEREME

Aajege giële jïh maahtoejarne jïh Åarjelsaemien Dajve ligan kuvsem öörneme. Numhtie vytnesjæjjah giëh eah lin gaamegh aerebe gáareme, åadtjoejin lieredh guktie gáarodh. Anja Regina Fjellheim Labj eadtjohke lohkehtæjja, fuehpesne gujht gosse dah edtjin vijjedh. Vytnejsæjjah tjaebpies gaamesh rirresjamme jïh neaskeme.

– Dellie voestes aejkien manne lohkehtæjjine. Naa luste gosse vytnesjæjjah dan eadtjohke! Manne aaj jijnem dejstie liereme, hijven munnien aaj orreme! Anja Regnia Fjellheim Labj jeahta.

MEERKE KRIHKE LEINE BIENTIE

Skosøm

I vinter møttes både unge, voksne og eldre i Brekken for å sy sko, tilsammen tjueto personer. Noen deltok på kurs med

Anja Regina Fjellheim Labj som kurslærer. De andre hadde mer eller mindre erfaring fra skosøm tidligere. Dette var før-

ste gangen Anja var kurslærer. Hun syntes det var en lærerik og nyttig erfaring som hun lærte mye av.

For mye?

En gjenganger som dukker opp i samiske saker er at vi krever for mye. Det er jo ofte slik at hvis man hører noe mange ganger, vil man til slutt tro på det selv. Men ber vi virkelig om for mye?

Vi sier;

Ikke brenn trommene våre og påstå at vi tjener djevelen, men ber vi om for mye?

Ikke nekt oss å joike, men ber vi om for mye?

Ikke ta mål av hodeskallene våre, men ber vi om for mye?

Send oss ikke på isolerte internatskoler, men ber vi om for mye?

Ta ikke fra oss språket vårt, men ber vi om for mye?

Tving oss ikke til å ta norske etternavn, demonstrere god norsk for å få kjøpe land, men ber vi om for mye?

Bygg ikke demninger og legg bygder under vann, men ber vi om for mye?

Ikke legg ned skolene våre, men ber vi om for mye?

Sett ikke opp vindmøller der reinen beiter og kalver, men ber vi om for mye?

Ikke kle dere ut i plagget vårt og snakk nedlatende om oss på nasjonalt TV, men ber vi om for mye?

Ikke tving oss til å halvere flokken vår, men ber vi om for mye?

Ikke begå masse mord ved å meie ned reinen med tog, men ber vi om for mye?

OLE-HENRIK
BJØRKMO LIFJELL